

שאלה 2 :

גישות שונות ביחסים הבינלאומיים חלוקות ביניהן בנוגע לעד כמה ניתן לראות בנאט"ו ברית צבאית גרידא. למחלוקת זו יש השלכות בנוגע לאופן בו הן רואות את תפקידיה, תפקודה ועתידה של נאט"ו. הדבר אמנם מתנגש באופן בו נאט"ו מגדירה את עצמה. חוקרים בתחום היחסים הבינלאומיים טענו כי נאט"ו עונה להגדרות המקובלות של ברית צבאית, ואף מהווה את הדוגמה המובהקת ביותר של ברית כזאת. חוקרים אחרים טוענים כי יש לה תכונות ייחודיות החורגות מהגדרתה המקובלת כברית. ניתן לסווג את הגישות בנוגע לנאט"ו לשלושה טיעונים עיקריים :

- נאט"ו היא ארגון בין-מדינתי, המהווה ברית צבאית בעל מטרות בתחום הביטחון.
- נאט"ו פיתחה מערך מגוון ומתוחכם של מוסדות, וייסדה נהלים ממוסדים בנוגע למדיניותה ופעולותיה.
- נאט"ו מגלמת ערכים מערביים ודמוקרטיים, ועל בסיס זה פיתחה זהות קהילתית.

כל אחד מטיעונים אלה מבטא דרך אחרת לתפיסה של נאט"ו : כברית, כמוסד או כקהילה. תפיסות אלה נובעות משלוש גישות תיאורטיות מובילות בתחום היחסים הבינלאומיים : ריאליזם, ליברליזם וקונסטרוקטיביזם.

ריאליזם : באופן כללי, ריאליזם מאמצים כמה הנחות מרכזיות בנוגע ליחסים בינלאומיים : שמדינות (ובעיקר המעצמות הגדולות) הן השחקנים העיקריים בפוליטיקה העולמית ; שהן שחקנים רציונאליים ; ושהן מתקיימות במצב של אנרכיה (היעדר שלטון מרכזי בעל יכולות אכיפה), מצב היוצר אי-אמון ותחרות ומוביל אותן להציב בראש מעיניהן את האינטרס העצמי, האוטונומיה והביטחון שלהן.

במצב זה, קשה להשיג שיתוף-פעולה בין המדינות. יצירה של בריתות מהווה אמצעי חשוב להשגת שיתוף פעולה. בריתות הן התאגדויות רשמיות לשימוש (או אי-שימוש) בכוח צבאי, ומהוות כלים לקידום מדיניות של ביטחון לאומי. הן נוצרות ונשמרות בתגובה לקיומו של איום משותף. ההתמודדות מול האיום החיצוני היא בעלת עדיפות על גורמים פנימיים ברמה המדינתית (כגון אופי המשטר של כל מדינה) . לכן, אם האיום מוגר או נעלם, הציפייה היא שבסופו של דבר הברית תתפרק. ייתכן והברית תחפש מטרות אלטרנטיביות שיצדיקו את קיומה, אולם הן תהיינה פחות משכנעות. לכן, עם הזמן היא תתפרק מעצמה או תהפוך ללא-רלוונטית.

אם כן, הריאליזם תופס בריתות כאמצעים לשילוב המשאבים הצבאיים על ידי קבוצה של מדינות בתגובה לאיום חיצוני בדמותה של מדינות או קבוצת מדינות. שיתוף הפעולה מבוסס על ההנחות שעוצמה משולבת מהווה גורם מרתיע יותר כנגד תוקפן אפשרי, ושאיס התקפה אכן תתרחש, תגובה משותפת תהיה אפקטיבית יותר. לבריתות יש אופי רשמי- הן מבוססות על הסכם המפרט את היקף שיתוף הפעולה וההתחייבויות מהמדינות החברות בברית. הדגש על כוח צבאי מגביל את מטרות הברית להתמודדות מול איום חיצוני. בנוסף, מדובר בהסכם בין-מדינתי. הוא עלול להגביל במידה מסוימת את חופש הפעולה של המדינות החברות, אולם האינטרס הלאומי תמיד גובר על האינטרס המשותף.

במהלך המלחמה הקרה, נראה כי נאט"ו התאפיינה בתכונות המפורטות לעיל. היא הוקמה ב-1949 על בסיס אמנה שהדגישה באופן ברור התחייבויות להגנה הדדית. מטרתה הוגדרה כשמירה על היכולת המשותפת להתנגד, באמצעות כוח צבאי, להתקפה על אחת או יותר מחברותיה. מתחילת שנות ה-1950, יעדה המרכזי של נאט"ו במלחמה הקרה נראה ברור, ובמשך ארבעת העשורים הבאים הוא נשמר לפי אותם עקרונות. עד שנות ה-1980 המאוחרות, לברית וורשה בהובלת ברית המועצות נהנתה מעליונות צבאית קונבנציונאלית על נאט"ו בזירה האירופית. זאת במקביל לשוויון בין הבריתות בתחום הנשק הגרעיני. המערכת הבינלאומית הייתה דו-קוטבית. התמודדות עם המצב הזה הייתה דאגתה העיקרית של ברית נאט"ו.

רוב הריאליסטים מניחים כי מאז סיומה של המלחמה הקרה, המערכת הבינלאומית הפכה להיות חד-קוטבית. עם סיום הדו-קוטביות של המלחמה הקרה והיעלמותו של האיום הסובייטי, ריאליסטים טענו בתחילה כי תפקידה של נאט"ו הסתיים ועל כן סופה לקמול ולהיעלם. היא לא בהכרח תפורק באופן רשמי, אלא עשויה להמשיך להתקיים "על הנייר". בכל מקרה, היא תחדל לתפקד כברית צבאית. קנתי וולץ טען ב-1993 ששנותיה של נאט"ו ספורות.

עם זאת, עמידותה של נאט"ו הובילה לבחינה מחודשת של עמדה זאת. ב-2000 וולץ טען שנאט"ו השתנתה כל כך מאז סיום המלחמה הקרה, עד כי לא ניתן עוד להתייחס אליה כאל אותה ישות. היעדים הישנים אכן נעלמו, אבל לא נאט"ו עצמה. הריאליסטים טוענים כי על מנת להסביר מדוע נאט"ו ממשיכה להתקיים ולתפקד, יש לשים לב מה היא עושה בפועל, לא מה המטרות הרשמיות שלה. לפיכך, הם טוענים, נאט"ו ממשיכה להתקיים מכיוון (וכל עוד) שהיא משרתת את האינטרסים האמריקניים-שמירה על השלום באירופה, שמירה על ההשפעה האמריקנית וגישה לכלי מדיניות בשירות האסטרטגיה-רבתי של ארצות הברית.

ליברליזם: הגישה הליברלית מגדירה מוסדות כמערכים של כללים (רשמיים ולא רשמיים) קשורים ועמידים, אשר מנחים התנהגות ומדיניות, מגבילים פעולות ומעצבים ציפיות. מוסדות מועילים בכמה דרכים. ראשית, הם מסייעים להתגבר על מכשולים לשיתוף פעולה כגון חוסר-אמון ואי-וודאות בנוגע לכוונותיהם של שחקנים אחרים במערכת. שנית, יש להם תפקיד חשוב בהסדרת פעולות קולקטיביות. שלישית, הם מספקים אמצעים מעשיים למדיניות של שיתוף פעולה.

המחזיקים בגישה הליברלית חלוקים ביניהם בנוגע לעד כמה מוסדות הם אכן אוטונומיים מהמדינות המרכיבות אותם ועד כמה ההעדפות של מדינות מעוצבות בפועל מהסביבה המוסדית. עם זאת, הם מסכימים שלמוסדות יש חשיבות העומדת בפני עצמה. הם טוענים כי אפילו למדינות המכוונות על ידי האינטרס העצמי יש אינטרס בשיתוף פעולה. לעתים קרובות יש אינטרסים משותפים והכרה כי תיאום במדיניות הוא האמצעי הטוב ביותר להשגת מטרות שונות. מוסדות מגבירים את הסבירות שהמטרות המשותפות יושגו, לתועלת כל הצדדים.

לפי הגישה הליברלית, תכונות אלה חלות גם על תפקודה של נאט"ו. בעת הקמתה, כפי שראינו, אכן הייתה הערכה משותפת בין המדינות אודות האיום החיצוני שיש להתמודד עימו. ראייה של נאט"ו כמוסד, לפיכך, אינה מנוגדת לראייתה כברית צבאית. אולם היא לא תפקדה רק כברית צבאית כנגד איום צבאי משותף. במקביל להתמודדות מול האיום הסובייטי, דאגה מרכזית של המדינות החברות בברית נאט"ו (ובמיוחד צרפת, דנמרק, הולנד ובלגיה) הייתה החשש מפני עלייה מחודשת